

гуманітарної освіти в Україні (вища школа) // Інформаційний збірник МОН, 1996. – № 6. – С. 2-11.
6. Романовський О. Г., Чебакова Ю. Г. Особливості впровадження основних положень Болонської декларації у навчально-виховний процес ВНЗ України // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2009. – №1. – С. 28-39. 7. Сковорода Г. С. Пізнай в собі людину / Пер. М. Кашуба; пер. поезії В. Войтович. – Львів: Світ, 1995. – 528 с. 8. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л., СОКОЛ Є. І., КЛИМЕНКО Б. В. Болонський процес: цикли, ступені, кредити. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2004. – 144 с. 9. Цит.: за Ігнатенко М. Я. Шукайте красу в математиці! (До питання гуманітаризації математичної освіти) // Гуманітарні науки. – 2001. – № 2. – С. 45.

Г. П. Васянович

ГУМАНИТАРНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ ТЕХНИЧЕСКОЙ ЭЛИТЫ УКРАИНЫ

В статье анализируются возможности, условия развития и рационального использования сущностных сил личности средствами гуманитарного образования. Обосновывается проблема усовершенствования качества подготовки технической элиты Украины в процессе изучения социально-гуманитарных дисциплин. Раскрывается роль и место преподавателя гуманитарных дисциплин в формировании гуманистического мировоззрения будущего инженера.

Г. П. Васянович

ГУМАНИТАРНА ОСВІТА У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ТЕХНІЧНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ

У статті аналізуються можливості, умови розвитку і раціонального використання сутнісних сил особистості засобом гуманітарної освіти. Обґрунтовується проблема удосконалення якості підготовки технічної еліти України у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін. Розкриваються роль і місце викладача гуманітарних дисциплін на формування гуманного світогляду майбутнього інженера.

H. P. Vasianovych

HUMANITARIAN EDUCATION IN THE PROCESS OF TECHNICAL ELITE TRAINING IN UKRAINE

The possibilities, conditions of development and rational use of a personality's entities by means of humanitarization of education are analyzed in the article; the problem of perfection of technical elite's quality training of Ukraine in the process of social and humanitarian disciplines learning is researched; the role and the place of a humanitarian disciplines teacher in the formation of human outlook of future engineers is revealed.

Стаття надійшла до редакції 05.06.2010

УДК 377:004

*О.В.Шестопалюк
М. Вінниця, Україна*

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Постановка проблеми. Перед сучасними вищими навчальними закладами постало важливе завдання – сприяти становленню громадянина, людини з певними правами й обов'язками, яка поважає норми і правила співжиття спільноти, дотримується їх, вміє в правовий спосіб задовольнити свої інтереси, відчути себе соціально, морально, політично й юридично дієздатною.

Ідея громадянської освіти та громадянського виховання сягає античних часів, класичних республік Греції та Риму. Саме в них зародилася республіканська модель громадянськості, що розглядає особистість як представника політичного суспільства. Вона передбачає відчуття належності до політичної спільноти як частини загального громадянського життя, вірність своїй державі, лояльне ставлення до правових норм суспільства, пріоритет громадянських обов'язків над індивідуальними інтересами [1].

Українська суспільно-політична думка тісно пов'язана з історичною долею українського народу, тому її характерною особливістю є ідея свободи, справедливості, добра і правди. Громадянськості аспекти простежуються у творах Г.Сковороди, М.Драгоманова, Б.Кістяківського, М.Грушевського, В.Сухомлинського.

Громадянська освіта передбачає знання та навички, потрібні для реалізації громадянських прав і свобод, користування інститутами сучасної правової держави, зосереджує увагу на правах та обов'язках громадян, формуванні компетенцій, необхідних для участі в житті суспільства на всіх рівнях.

Сучасна Українська держава потребує фахової, спеціалізованої, систематичної, методично виваженої підготовки громадян до життя в умовах демократії. Одним із найважливіших завдань сучасного виховання є формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком реалізації творчих можливостей, задоволення особистих та соціальних інтересів.

Ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності високорозвиненій особистості студента педагогічного ВНЗ допоможе розуміння знання людських цінностей у сучасному світі [5].

Орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, володіти процедурами участі у діяльності політичних інститутів демократичної держави, використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України, робити свідомий вибір та застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних та колективних рішень, враховуючи інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави майбутній учитель зможе тільки за умов набуття громадянської компетентності [12]. Компетентнісний підхід передбачає, що громадянська компетентність має бути одним з найважливіших навчальних результатів громадянської освіти (разом з громадянськими цінностями й досвідом громадянської діяльності).

Мета цього дослідження – розглянути умови, за яких у педагогічному ВНЗ відбувається формування громадянської компетентності майбутніх учителів.

Для сучасних наукових уявлень про компетентнісний підхід як порівняно нове педагогічне явище (Д. Брител, В. Кричевський, О. Овчарук, Ж. Ольховська, П. Фляйсман, Д. Хегер та ін.) – характерним є здебільшого визнання, що компетенція є необхідним складником компетентності, а компетентність є універсальним виміром успішної діяльності фахівця [2, с.145].

На думку дослідників (В. Болотова, В. Серикова), саме цей підхід фокусує увагу не на інформованості особистості, а на її вмінні розв'язувати проблеми, що вимагає нової задачі і проектування, і оцінення нового досвіду, рефлексії та контролю щодо ефективності

обраного шляху відповідно до розв'язання проблеми, що виникає. Отже, йдеться про «доведену готовність особистості до діяльності».

У контексті нашого дослідження привертає увагу науковий доробок М. Михайличенка, в якому міститься поглиблений компонентно-структурний аналіз поняття “громадянська компетентність”, та досить плідні, на наш погляд, підходи до оптимізації процесу формування громадянської компетентності майбутніх фахівців, зокрема, в умовах вищої педагогічної школи [6].

Громадянська компетентність майбутнього вчителя є складним, інтегрованим утворенням у цілісній структурі особистості фахівця, складовою його професійної культури та професійної компетентності; результатом оволодіння педагогічною професією; загальною категорією, що уособлює розвиток громадянськості як особистісної якості, що визначає громадянську й життєву позицію, соціальну зрілість і суспільно корисну діяльність особистості та готовність до ефективного розв'язання нею завдань громадянської освіти у процесі професійної діяльності на основі сформованих знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій, професійно важливих якостей і здібностей.

У системі різноманітних підходів до виховання в майбутніх педагогів основних елементів громадянської компетентності викладачі педагогічних дисциплін, насамперед, повинні орієнтувати їх на загальнолюдські цінності та особистісно діяльнісний підхід, утверджувати гуманістичний образ виховання, суть якого в організації спільної життєдіяльності, створенні умов для саморозвитку, розумінні внутрішнього світу людини, її успішній соціалізації в суспільстві. У «Концепції громадянського виховання особистості в умовах української державності» розглядається формування громадянської компетентності як інтегративної якості особистості, що дає змогу людині відчувати себе морально, соціально, політично та юридично дієздатною та захищеною [3].

Стрижнем усієї системи виховання в Україні є національна ідея, що відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактора в суспільному розвитку [4]. В умовах вищого навчального закладу формування всебічно освіченої, компетентної, толерантної, патріотичної особистості відбувається з обов'язковим урахуванням загальнолюдських цінностей, передусім таких, як: висока повага до закону; пошана до національних цінностей інших народів; права людини на життя, гідність, безпеку, рівні можливості; право на свободу думки, совість, вибір конфесії, участь у політичному житті; обов'язки, що виражаються в повазі до державної демократично обраної влади, національних меншин та їхніх культур тощо [8, с. 64].

У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, враховуючи державні пріоритети, якими передбачається, насамперед відмова від тоталітарних методів управління освітньою галуззю, визначено нові напрями реформування навчання і виховання студентства. Зокрема, викладання суспільно-гуманітарних дисциплін зорієнтоване на формування не тільки професійних якостей майбутнього фахівця, а й засвоєння загальнолюдських гуманістичних цінностей.

Професорсько-викладацький колектив ВНЗ у своїй повсякденній практиці спирається на наукові засади педагогіки миру, в основі якої лежить ідея єдності, цілісності та нерозривності сучасного світу; у педагогічному закладі розвивається індивідуальна і колективна педагогічна творчість, а також створено умови для реалізації фундаментального принципу педагогіки – принципу народності виховання. Створена в університеті атмосфера сприяє виробленню в студентів внутрішньої потреби розуміння необхідності гармонізації загальнолюдських і національних інтересів на державному рівні, готовності вчитися, працювати на благо своєї нації; прагнення опанувати рідною мовою, доброзичливості у взаєминах, чуйності, милосердя і співчуття. Викладачі в навчально-виховній роботі враховують етнопсихологічні особливості та стереотипи поведінки студентів, активно працюють над підвищенням їхньої громадянської компетенції.

Формування громадянської компетентності передбачає засвоєння студентом не окремих, відірваних один від іншого елементів знань, умінь, навичок і емоційно-ціннісних ставлень, а оволодіння комплексною процедурою, в якій для кожного визначеного напрямку присутня відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер. Це, зокрема, навчальний компонент, що передбачає два центральних завдання: інтелектуальний розвиток особистості та здатність учитися впродовж життя, а також соціокультурний компонент – передбачає здатність жити та взаємодіяти в умовах полікультурного суспільства, керуючись національними, громадянськими та загальнолюдськими духовними цінностями. Таким чином, основними способами формування громадянської компетентності в майбутніх учителів є громадянська освіта й виховання та спрямована соціалізація у соціокультурному середовищі ВНЗ.

Однією з визначальних характеристик громадянської компетентності є патріотизм [7]. Зокрема, патріотизм із змістовної точки зору – це становлення національної свідомості, належність до рідної землі, народу. Студенти включаються у активне вивчення історії держави, героїки минулого, культурної та наукової спадщини. Приміром, досить ефективним засобом залучення студентів в процесі вивчення історії України до формування складової громадянської компетентності – патріотизму – є участь у наукових дослідженнях, конкурсах, конференціях, предметних олімпіадах. Так, студенти інституту історії, етнології і права виступили на XXII Вінницькій науково-історичній краєзнавчій конференції «Вінниччина: минуле та сьогодення» з доповідями «Професор Ілля Шульга – один із визначних дослідників голодомору на Поділлі 1932-1933 рр.», «Археологічна спадщина професора Івана Зайця», «Наукові горизонти професора Миколи Кравця» тощо. Сукупність освітніх елементів, з яких склалися доповіді, безумовно допомагає студентам усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед Альма-матер, рідним краєм, Батьківщиною і державою.

Важливою умовою формування громадянської компетентності майбутніх учителів є також реалізація проектної технології організації самоосвіти. Це дасть змогу інтегрувати навколо поставленої мети зміст і можливості різних навчальних дисциплін, системно використати ефективні форми самоосвіти майбутніх учителів: вивчення досвіду педагогів-новаторів, роботу над педагогічною темою, участь у науково-практичних конференціях, фестивалях педагогічних ідей, конкурсах педагогічної майстерності, моделювання громадської роботи тощо, а також запровадження у навчальний процес проблемних ситуацій, активізація пізнавальної активності студентів [9].

Діяльність студента педагогічного ВНЗ, як і будь-якого індивіда, відбувається в суспільстві, що має різні форми впливу на становлення його особистості. Майбутній учитель розпочинає професійну підготовку з певним рівнем сформованості громадянської культури. В процесі навчання у вищих навчальних закладах на розвиток його громадянської компетентності впливає не тільки навчально-виховний процес, а й соціокультурне середовище, в якому відбувається соціалізація майбутнього вчителя. Соціалізація як спосіб сприйняття основних атрибутів професійної і громадянської культури є однією з провідних умов формування громадянської компетентності майбутніх освітян, способом реалізації принципу інтеркультурності в громадянській освіті [10].

Умовами ефективного формування громадянської компетентності майбутніх учителів-гуманітаріїв у процесі соціалізації є:

- 1) спрямованість навчально-виховного і соціокультурного середовища ВНЗ на формування у майбутніх педагогів означеного утворення;
- 2) гнучкість позиції навчального закладу у виборі пріоритетних форм і методів громадянської освіти і діяльності;
- 3) створення належних організаційних умов для реалізації громадянської діяльності студентів (студентське самоврядування, демократизм управління тощо).

Окрім цього, умовами ефективного формування громадянської компетентності майбутніх учителів є їхня соціальна активність та ціннісний характер соціалізації. Саме в соціальній активності особистісні ставлення людини до дійсності виявляються як її життєві цілі й мотиви включення в діяльність, а мотиви соціальної й професійної активності характеризують на соціально-психологічному рівні її реальні погляди, переконання, відношення, ступінь само актуалізації [11, с.64].

Важливо підкреслити, що необхідною умовою й теоретичною основою вдосконалення навчального процесу в сучасному ВНЗ є застосування особистісно орієнтованого підходу до визначення змісту освіти, який забезпечує свободу вибору з метою задоволення освітніх, духовних, культурних і життєвих проблем особистості, гуманного ставлення до неї, розвиток її індивідуальності та можливостей самореалізації в культурно-освітньому просторі.

Тому як умову формування громадянської компетентності майбутнього вчителя ми розглядаємо орієнтування педагогічної освіти на особистість студента, на виявлення і розвиток його індивідуальних здібностей і схильностей, професійно визначальних якостей, духовного, інтелектуального і творчого потенціалу, без якого неможливо діяльність сучасного фахівця та повноцінна громадянська діяльність.

Отже, необхідною умовою формування громадянської компетентності майбутніх учителів варто вважати реалізацію критеріально-рівневого підходу, який передбачає вивчення феномену за різними критеріями та за різними напрямками, на основі врахування особливостей розвитку всіх структурних компонентів, прояву функціональних властивостей. Громадянська компетентність студентів вищих педагогічних навчальних закладів створює фундамент для появи благородних громадянських рис особистості, культивує цінності прав, свобод людини, повагу до прав інших людей, визнання цінностей демократії, мотивування людей до участі у вирішенні проблем громадського життя і, у зв'язку з цим, вміння висувати високі вимоги до результатів своєї праці.

Список літератури: 1. Громовий В. Принципи громадянської освіти//Директор школи. – 2000. - № 45.2. Кічук Я. Правова компетентність майбутнього фахівця – пріоритетне завдання громадянської освіти у вищій школі // вісник Львів. ун-ту, 2008. – Вип. 23. – С. 141-147 . – (Серія «Педагогіка»). 3. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Педагогічна газета. – 2000. - №6. 4. Концепція громадянської освіти та виховання в Україні // <http://ukrcivnet.iatp.kiev.ua/Concept.html> . 5. Крылова Н. Формирование культуры будущего специалиста. - М.: Высшая школа, 1990. – 140 с. 6. Михайличенко М. Формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу: Автореф. дис... канд. пед. наук. - Кіровоград, 2007. 7. Мойсеюк Н. Педагогіка. Навчальний посібник. 3-є видання, доповнене. 2001. – 608 с. 8. Огородник Л. Становлення системи громадянського виховання в умовах розвитку української державності // Проблеми освіти: Наук.-метод. Зб. / Кол. авт. – К.: Наук.-метод. Центр вищої освіти, 2001. – вип.26. – С. 64. 9. Освітні технології: Навч. - метод. посіб./ За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с. 10. Професійна освіта: Словник: Навч. посіб. / Уклад. С.У. Гончаренко та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.

О.В.Шестопалюк

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розглянуті умови формування громадянської компетентності майбутніх учителів у сучасному суспільстві. Показано, що стрижнем системи виховання студентів

є національна ідея, що відіграє роль об'єднуючого, координуючого чинника в суспільному розвитку.

А. В. Шестопалюк

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

В статье рассмотрены условия формирования гражданской компетентности будущих учителей в современном обществе. Показано, что стержнем системы воспитания студентов является национальная идея, которая, играет роль объединяющего, координирующего фактора, в общественном развитии.

O.V. Shestopaljuk

CONDITIONS OF FORMATION OF FUTURE TEACHERS' CITIZEN COMPETENCY

The author dwells on conditions of formation of future teachers' citizen competency in modern society. It is shown that national idea which plays part of the uniting and coordinating factor in social development is the core element of students upbringing system.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2010

УДК 378.2

*Якубов Ф.Я.,
г. Симферополь, Украина*

ПЕРСПЕКТИВЫ ИНЖЕНЕРНОГО И ИНЖЕНЕРНО- ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНЫХ ТРАНСФОРМАЦИОННЫХ СДВИГОВ

Постановка проблемы.

Профессиональное образование, особенно инженерно-техническое и связанное с ним инженерно-педагогическое, является важным элементом социальной структуры современного общества. Оно обеспечивает кадровую поддержку материального производства и научно-технического прогресса. Оно формирует возможные перспективы социально-экономического и научно-технического развития и в то же время само находится под мощным влиянием социально-экономической среды, рынков труда и насущных представлений о желаемом будущем.

Сегодня, когда все глобальные процессы – экономические, политические, социокультурные – стали более динамичными и взаимозависимыми, резко возросли риски принятия общественно значимых решений, прежде всего, в области управления профессиональным образованием, где особая ответственность формируется за счет необходимости учитывать отдаленные эффекты, ведь выпущенные вузом инженеры и педагоги будут определять профессиональную культуру общества в течение, по крайней мере, 20 – 30 лет.